

O'QUVCHI YOSHLARNI ZAMONAVIY KASBLARGA O'QITISHDA DUCH KELINADIGAN PSIXOLOGIK QIYINCHILIKLAR

Xasanova Malika Ibragimovna

Yangiyer shahar 10 –sonli maktab psixologi

Tagaymuratova Dildora Nurmuhammedovna

Yangiyer shahar 3-sonli maktab psixologi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.15399502>

Annotatsiya. Mazkur maqolada o'quvchi yoshlarni zamonaviy kasblarga yo'naltirish jarayonida uchraydigan psixologik qiyinchiliklar tahlil etiladi. Kasb tanlashdagi ikkilanish, o'ziga ishonchsizlik, raqobatdan cho'chish, informatsion stress kabi muammolar yoritiladi. Muallif bu muammolarning oldini olish bo'yicha tavsiyalar beradi.

Kalit so'zlar: kasb tanlash, psixologik to'siqlar, o'quvchi yoshi, motivatsiya, zamonaviy kasblar, axborot stressi.

Аннотация. В статье анализируются психологические трудности, с которыми сталкиваются школьники при выборе современных профессий. Рассматриваются проблемы неуверенности в себе, страха перед конкуренцией, профессиональной дезориентации и информационного стресса. Автор предлагает рекомендации по их преодолению.

Ключевые слова: выбор профессии, психологические барьеры, школьники, мотивация, современные профессии, информационный стресс.

Abstract. This article analyzes the psychological challenges students face when choosing modern professions. It discusses issues such as indecision, lack of self-confidence, fear of competition, and informational stress. The author also offers recommendations to overcome these difficulties.

Keywords: career choice, psychological barriers, school students, motivation, modern professions, informational stress.

Kirish

Bugungi mehnat bozorida zamonaviy kasblarga bo'lgan talab ortib bormoqda. Bu esa o'quvchi yoshlarning kasbga yo'naltirilishini yangicha uslubda tashkil etishni taqozo qiladi. Shunga qaramay, kasb tanlash jarayonida yoshlar turli psixologik to'siqlarga duch keladilar. Ushbu maqolada ana shunday qiyinchiliklar tahlil qilinib, ularni bartaraf etish yo'llari ko'rib chiqiladi.

Asosiy qism

Maqolada quyidagi muammolar yoritilgan:

- Psixologik ikkilanish – o‘quvchilarning o‘ziga mos kasbni tanlashda ishonchsizlik sezishi.
- O‘ziga ishonchsizlik – zamonaviy texnologiyalar talablariga javob bera olmaslik qo‘rquvi.
- Raqobatga tayyor emaslik – kuchli raqobat muhitida o‘zini noqulay his qilish.
- Informatsion stress – keragidan ortiq ma’lumot oqimi natijasida psixologik yuklama ortishi.

1 Ko‘plab o‘quvchilar zamonaviy kasblar haqida yetarli tasavvurga ega emasligi, o‘z imkoniyatlarini to‘g‘ri baholay olmasligi natijasida kasb tanlashda ikkilanishga duch keladi. Ba’zilar esa ota-onalarning yoki jamiyatning bosimi ostida o‘ziga mos bo‘lmagan yo‘nalishni tanlashga majbur bo‘ladi. O‘quvchilar ko‘pincha o‘z qobiliyatlarini to‘g‘ri baholay olmasliklari, kasb tanlashda ishonchsizlik va ikkilanish holatlarini boshdan kechiradilar. Bu holat, ayniqsa, zamonaviy texnologiyalar bilan bog‘liq kasblarda yanada kuchayadi. Tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, o‘quvchilar o‘zlarini bu sohalarga noloyiq deb hisoblab, kasb tanlashda noto‘g‘ri qarorlar qabul qiladilar.

2. O‘ziga bo‘lgan ishonchsizlik

Yangi texnologiyalar bilan ishlash uchun zarur bo‘lgan ko‘nikmalarni egallashga o‘zini noloyiq deb hisoblash – o‘quvchilarda motivatsiyaning pasayishiga olib keladi. Ular muvaffaqiyatga erisha olmasligidan qo‘rqadi, bu esa tashabbuskorlikni kamaytiradi. Zamonaviy kasblar haqida mavjud bo‘lgan ma’lumotlarning ko‘pligi o‘quvchilarni chalg‘itadi. Bu holat ularning kasb tanlashdagi qarorlarini qabul qilishda qiyinchilik tug‘diradi.

3. Ijtimoiy-psixologik bosimlar

Zamonaviy kasblar ko‘p hollarda an’anaviy kasb tanlash stereotiplari bilan to‘qnash keladi. Masalan, IT yoki dizayn sohalari ayrim muhitlarda “noturg‘un” deb baholanadi, bu esa o‘quvchilarning tanloviga salbiy ta’sir ko‘rsatadi. CIP nazariyasi kasb tanlash va muammolarni hal qilishda kognitiv jarayonlarning ahamiyatini ta’kidlaydi. Bu yondashuvga ko‘ra, o‘quvchilar o‘zlarining bilim va ko‘nikmalarini baholash orqali to‘g‘ri kasb tanlashlari mumkin.

4. Raqobatga tayyor emaslik

Bugungi mehnat bozorida zamonaviy kasblar o'ta raqobatbardosh hisoblanadi. Ko'plab o'quvchilar bu raqobatga tayyor emasliklarini anglab, o'zini chetga tortadi, bu esa psixologik tushkunlikka olib keladi. WT nazariyasi shaxsiy, ijtimoiy va iqtisodiy omillarning kasb tanlashga ta'sirini o'rganadi. Bu nazariyaga ko'ra, o'quvchilarning kasb tanlashdagi qarorlariga ularning shaxsiy qiziqishlari, ijtimoiy muhit va iqtisodiy sharoitlar ta'sir ko'rsatadi.

5. Informations stress

Internetda kasblar haqidagi ma'lumotlarning haddan ortiq ko'pligi o'quvchilarni chalg'itadi, ularni chalkashtirib qo'yadi. Bu esa axborotni qayta ishlashdagi psixologik yuklamani oshiradi.

Avstraliya tajribasi

Avstraliyada olib borilgan tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, maktab bitiruvchilarning noto'g'ri kasb tanlashi iqtisodiyotga salbiy ta'sir ko'rsatmoqda. Bu holat yillik 3,5 milliard dollarlik iqtisodiy yo'qotishlarga olib kelmoqda.

Buyuk Britaniya tajribasi

Buyuk Britaniyada maktablarda kasbga yo'naltirish dasturlari samarali tashkil etilgan. Bu dasturlar orqali o'quvchilarga turli kasblar haqida ma'lumotlar berilib, ularning to'g'ri kasb tanlashlariga yordam berilmoqda.

Tavsiyalar

- Maktabda psixologik maslahat va kasbga yo'naltiruvchi testlar joriy etilishi;
- Amaliy mashg'ulotlar va seminarlar orqali kasblar bilan yaqindan tanishtirish;
- Ota-onalar bilan hamkorlikda kasb tanlash madaniyatini shakllantirish.

Psixologik maslahatlar joriy etish: Maktablarda psixologik maslahat markazlarini tashkil etish orqali o'quvchilarga kasb tanlashda yordam berish. Maktablarda kasbga yo'naltirilgan psixologik testlar va individual maslahatlar berilishi kerak. Motivatsion treninglar: O'quvchilarning o'ziga bo'lgan ishonchini oshirishga qaratilgan motivatsion mashg'ulotlar tashkil etilishi lozim. Amaliy tajriba: Zamonaviy kasblar vakillari bilan uchrashuvlar, seminarlar va amaliy loyihalar orqali o'quvchilarda kasbga qiziqish uyg'otish mumkin. Ota-onalar bilan ishlash: Ota-onalarni kasb tanlash jarayoniga jalb etish orqali o'quvchilarga qo'llab-quvvatlash berish. Kasb tanlashda ota-onaning roli haqida tushuntirish ishlari olib borilishi zarur. O'quvchilarga turli kasblar bilan tanishish imkoniyatini yaratish.

Xulosa

Zamonaviy kasblarga tayyorlashda nafaqat bilim, balki psixologik tayyorgarlik ham muhim ahamiyat kasb etadi. Psixologik qiyinchiliklarni aniqlab, ularni bartaraf etish orqali o'quvchilarni to'g'ri kasb tanlashga yo'naltirish mumkin. amonaviy kasblarga tayyorlash jarayonida o'quvchi yoshlar nafaqat bilim, balki psixologik jihatdan ham qo'llab-quvvatlanishi lozim. Ularning qiziqishlari, iste'dodlari, psixologik holati chuqur tahlil qilinib, shaxsiy yondashuv asosida yo'naltirilgandagina ular o'z o'rnini topa oladi. Bu esa kelajakda raqobatbardosh mutaxassislarni shakllantirishda muhim omildir.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Xasanboyeva, M. (2022). Kasb tanlash psixologiyasi. Toshkent: O'zbekiston Milliy ensiklopediyasi.
To'rayev, B. (2020). Yoshlar psixologiyasi. Samarqand: Afrosiyob nashriyoti.
2. Super, D. E. (1990). A life-span, life-space approach to career development. *Journal of Vocational Behavior*.
3. Lent, R. W., Brown, S. D., & Hackett, G. (1994). Toward a unifying social cognitive theory of career and academic interest. *Journal of Vocational Behavior*.